

РОЗДІЛ 1 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373.3-051:005.591.6]:378

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.3.1>

Валентина ВІТЮК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Воли, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

Бібліографічний опис статті: Вітюк, В. (2024). Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до роботи в Новій українській школі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.3.1>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено питання професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в Новій українській школі. Закцентовано увагу, що діяльність учителя Нової української школи передусім повинна бути спрямована на різнобічний розвиток особистості здобувачів початкової освіти, на допомогу в їх особистісному становленні, на вихованні патріотів, інноваторів, готових до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

У науковій розвідці розглянуто основні вимоги та особливості підготовки майбутніх вчителів початкових класів до наскрізної педагогічної діяльності в Новій українській школі, уточнено перелік соціально-професійних ролей і завдань учителя НУШ. Наголошено, що сучасний вчитель має поєднувати в собі такі компетентності: тьютора як репетитора, який заповнює прогалини в предметних компетентностях здобувачів освіти, фасилітатора як помічника в процесі групового самостійного навчання, коуча як тренера, який надихає, мотивує до реалізації мети, досягнення бажаних успішних результатів, ментора як партнера, який ставить правильні досяжні цілі, рекомендує оптимальні шляхи їх реалізації, допомагає самостійно досягати позитивних результатів для індивідуального зростання, модератора як лідера групи, організатора умов для успішного навчання, едвайзера як радника, консультанта в процесі опанування освітньої програми, супервізора як професійного консультанта, який допомагає, підтримує, навчає нового та ділиться досвідом у виконанні вимог професійно-освітніх стандартів. Узагальнено, що виконання вчителем різних соціально-професійних ролей залежно від умов і потреб освітнього процесу розширює фахові можливості педагогів та сприяє різнобічному розвитку здобувачів початкової освіти, формує вміння самостійно здобувати знання, прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готовність до свідомого життєвого вибору, самореалізації, майбутньої трудової діяльності та громадянської активності.

Ключові слова: вчитель НУШ, тьютор, фасилітатор, коуч, ментор, модератор, едвайзер, супервізор, наставник.

Valentyna VITIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4981-9925

To cite this article: Vitiuk, V. (2024). Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv do roboty v Novii ukrainskii shkoli [Professional training of future teachers of primary grades for work in the New Ukrainian School]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.3.1>

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES FOR WORK IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article highlights the issue of professional training of future primary school teachers to work in the New Ukrainian School. It is emphasized that the activity of the teacher of the New Ukrainian School should first of all be aimed at the versatile development of the personality of the students of primary education, at helping them in their personal development, at educating patriots, innovators, ready for conscious life choices and self-realization, labor activity and civic activity.

In the scientific investigation, the main requirements and features of the preparation of future primary school teachers for end-to-end pedagogical activities in the New Ukrainian School were considered, and the list of socio-professional roles and tasks of the teacher of NUS was clarified. It is emphasized that a modern teacher should combine the following competencies: a tutor as a tutor who fills in the gaps in the subject competencies of students, a facilitator as an assistant in the process of group self-study, a coach as a trainer who inspires and motivates to achieve the goal and achieve the desired successful results, a mentor as a partner who sets the right achievable goals, helps to independently achieve positive results for individual growth, a moderator as a group leader, an organizer of conditions for successful learning, an adviser as an advisor, a consultant in the process of mastering an educational program, a supervisor as a professional consultant who helps, supports, teaches new things and shares experience in fulfilling the requirements of professional and educational standards. It is summarized that the performance of various socio-professional roles by the teacher, depending on the conditions and needs of the educational process, expands the professional capabilities of teachers and contributes to the versatile development of students of primary education, forms the ability to independently acquire knowledge, the desire for self-improvement and lifelong learning, readiness for conscious life choices, self-realization, future labor activity and civic activity.

Key words: NUS teacher, tutor, facilitator, coach, mentor, moderator, advisor, supervisor, mentor.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності завжди було в центрі уваги психолого-педагогічної науки. Із впровадженням Концепції «Нової української школи» проблема становлення вчителя початкових класів в умовах сучасного динамічного суспільства та викликів сьогодення набула особливої актуальності та необхідності переоцінки концептуальних засад підготовки майбутніх фахівців початкової школи.

Концепція Нової української школи вимагає від учителя бути не лише джерелом знань, а справжнім агентом освітніх змін, коучем, ментором, фасилітатором, тьютором, модератором в індивідуальній освітній траєкторії здобувача початкової освіти Нової української школи. Реалізація Концепції «Нової української школи» вимагає підготовки висококваліфікованих учителів початкових класів, фахівців із високим рівнем володіння теорією та практикою моделювання освітнього процесу в середовищі Нової української школи відповідно до Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки майбутніх учителів висвітлено у працях В. Андрущенка, І. Беха, Н. Бібик, В. Бондаря, М. Вашуленка, С. Гончаренка, І. Дичківської, І. Зязюна,

О. Коберника, Л. Кондрашової, В. Кременя, А. Кузьмінського, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоевої, І. Шапошнікової, Б. Шияна. Не зважаючи на широку представленість проблеми в наукових джерелах названими та багатьма іншими вченими, вона залишається актуальною в період реформування шкільної освіти. Виникає низка запитань: «Яким має бути вчитель Нової української школи?», «Чи змінились його професійні ролі, якими вони є наразі?», «Якими компетентностями повинен володіти вчитель Нової української школи?», «Як якісно підготувати вчителя для Нової української школи?» і т. ін.

Мета статті – проаналізувати основні вимоги та особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до наскрізної педагогічної діяльності в Новій українській школі, уточнити перелік професійних ролей і завдань учителя НУШ.

Виклад основного матеріалу. У професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» визначено загальні та професійні компетентності, описано трудові функції вчителя Нової української школи. У процесі підготовки майбутніх учителів варто звертати увагу здобувачів вищої освіти на розширення трудових функцій, на зміну соціальної ролі вчителя – не як єдиного наставника та джерела знань.

У підготовці майбутніх учителів початкової школи потрібно орієнтуватися на головні компоненти Концепції Нової української школи: 1) новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві; 2) умотивований учитель, який має свободу творчості, готовий до неперервної самоосвіти, професійного зростання та самовдосконалення; 3) дитиноцентризм, тобто орієнтація на потреби учня в освітньому процесі; 4) наскрізний процес виховання, який формує цінності; 5) педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємодії між учнем, учителем і батьками; 6) децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; 7) нова структура школи, в якій дитина зможе засвоїти новий зміст і набути компетентностей для життя та майбутньої професійної діяльності; 8) справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти; 9) сучасне освітнє середовище, що забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні закладу освіти (Концепція Нової української школи, 2016, с. 7).

Успіх реформи Нової української школи значною мірою залежить від максимальної підтримки вчителів та за умови якісного впровадження ними концептуальних засад НУШ. «Школа українська буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Він – успішний учитель та фахівець – вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає» (Концепція Нової української школи, 2016, с. 16).

Нова українська школа потребує нового вмотивованого вчителя, який зможе стати агентом змін і буде відкритим до трансформацій. Сучасний учитель – це передусім творчий та відповідальний учитель-новатор, який має академічну свободу: може укладати власні авторські програми, самостійно обирати програми, підручники, технології та інструменти навчання. Учитель НУШ має право вибору форми і способу підвищення кваліфікації. Реформою НУШ передбачено низку стимулів

для особистісного та професійного зростання вчителів з метою залучення до професії найкращих фахівців.

Організатор руху EdCamp в Україні О. Елькін зазначає, що вчителі мають велику відповідальність перед суспільством, бо вони готують дітей для тих професій, які сьогодні можуть навіть не існувати. Головний тренд у сучасній освіті – це зміна ролей педагога, які він виконує в освітньому процесі. Сьогодні важливо володіти вмінням працювати в команді, вирішувати проблеми, знаходити творчі рішення. Завдання вчителя – не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію. Дитячий психолог С. Ройз вважає, що педагог має бути авторитетним, але не авторитарним, гнучким, адаптивним та стресостійким, резистентним (життєстійким).

В умовах реалізації Концепції Нової української школи розширюються функції та можливості вчителя, з'являються нові соціально-професійні ролі педагога в освітньому процесі. Сучасний учитель – це тьютор, фасилітатор, модератор, коуч, супервайзер, едвайзер, ментор. Проаналізуємо більш детально нові соціально-професійні ролі вчителя.

Тьютор (від англ. tutor – учитель, репетитор, наставник) – фахівець із розвитку дитини, який знає, як ефективно її навчити, спираючись на сильні сторони дитини, надолуживши прогалини, налаштовує процес навчання так, щоб дитина змогла отримувати задоволення і радість. Тьютор сприймає дитину як цілісну особистість з урахуванням її характеру, темпераменту, рівня знань, ділиться власним досвідом та знаннями, зосереджує увагу не на проблемах, а на їх вирішенні, навчає приймати виклики. Тьютор визначає потенціал, інтереси та здібності кожного учня, допомагає скласти індивідуальний освітній маршрут і швидко та ефективно сформулювати компетентності, використовуючи природню цікавість та енергію пізнання дитини. за допомогою проблемних запитань, практико-орієнтованих завдань, кейсів, рефлексії досвіду самоосвіти тощо.

Фасилітатор (від англ. facilitate – допомагати, сприяти, полегшувати) – фахівець, який забезпечує успішну групову комунікацію, допомагає групі зрозуміти спільну мету і підтримує

позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому жодну з позицій або сторін, допомагає успішно подолати зіткнення думок і розбіжностей та прийняти правильне групове рішення. Умовами фасилітації є проблемне навчання, забезпечення учнів інформаційними, дидактичними, матеріально-технічними ресурсами, толерантне ставлення до здобувачів освіти. Фасилітатор – це вчитель, основне завдання якого полягає в стимулюванні та направленні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів, підтримці прагнення до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку.

Коуч (англ. *coaching* – тренерство, вишкіл, *coach* – тренер) – це той, хто надихає, мотивує та підтримує для досягнення бажаних результатів на необхідному рівні до моменту їх здійснення. Дослівний переклад слова – «тренер», здатний зробити з людини чемпіона, переможця, тобто сприяє дитині в розвитку, досягненні життєвих цілей та успіху. Він сприяє створенню згуртованої команди, розвиває самостійність, відповідальність. Модель навчання: не завдання + контроль і оцінка, а виклик + підтримка і усвідомлення.

Ментор (від лат. *mentos* – намір, мета, дух, *montor* – той, хто наставляє) – вчитель-наставник, порадижник, партнер, консультант для того, щоб дитина сама відкрила свої власні компетентності, що знаходяться на несвідомому рівні, і змогла подолати внутрішній опір і перешкоди; ментор не є тренером. Терміни наставник та ментор часто вживаються як синоніми, проте між ними є суттєва відмінність: наставник призначається, щоб допомогти групі, компанії, закладу, а ментор обирається для досягнення індивідуального зростання. Ментор допомагає, коли учні втрачають логіку або почуваються невпевнено під час дій або виступу, тобто тільки тоді, коли це необхідно, адже він пройшов цей шлях, обізнаний, і може підказати, де найбільші перешкоди, як до них підготуватися і пройти цей шлях найбільш ефективно, щоб самостійно досягнути позитивних результатів. Його головне завдання – попередити і вберегти учня від помилок і невдач. В цьому і полягає головна роль менторства, яке дає унікальну можливість вчитися у досвідченого та успішного практика, переймати його особистий досвід і методику роботи.

Модель навчання ментора «Tell-Show-Do»:

1) наставник формулює мету навчання, обговорює, що нового учень повинен вміти після закінчення навчання;

2) розкажи (Tell) – а) пояснює завдання, попередньо поділивши його на кроки; б) задає запитання учневі, щоб впевнитися, що зрозумів завдання, а учень своїми словами переказує зміст завдання;

3) покажи (Show) – а) наставник демонструє, як треба виконувати завдання, коментуючи кожен крок; б) після закінчення – запитує, чи все було зрозуміло;

4) зроби (Do) – а) учень самостійно виконує завдання, наставник може попросити учня зробити той чи інший крок знову, якщо він не задоволений якістю виконаної роботи; б) після закінчення наставник розповідає учневі, за якими критеріями будуть оцінені отримані навички.

Модератор (від лат. *moderator* – той, хто робить темп помірним) – наставник, керівник, який здійснює підтримку та організацію активної роботи групи на основі демократичних принципів, забезпечує ділове спілкування, обговорення, визначення результатів групової дискусії. Модерація – це структурований за певними правилами процес групового обговорення проблем, пошуку шляхів їх вирішення, прийняття спільного рішення. Модератор виконує роль лідера робочого колективу з метою використання потенціалу групи для вироблення найкращих рішень і мотивування учнів на втілення цих рішень.

Едвайзер (від англ. *adviser* – радник) – радник, або консультант, як правило, людина з глибокими знаннями, практичним досвідом роботи в конкретній галузі. Куратор, який допомагає обрати індивідуальний навчальний план та засвоїти освітню програму.

Супервізор (англ. *supervisor* – спостерігач, керівник, професійний помічник, експерт) – консультант, який допоможе, підтримає, навчить нового та поділиться досвідом у виконанні вимог професійно-освітніх стандартів. Метою супервізорів у Новій українській школі є професійний та особистісний розвиток педагогів. Супервізори допомагають учителям долати професійні труднощі, протидіяти стресу, запобігати професійному вигоранню та зміцнювати позитивну самооцінку.

Виконання вчителем різних соціально-професійних ролей залежно від умов і потреб освітнього процесу розширює фахові можливості педагогів та сприяє різнобічному розвитку здобувачів початкової освіти, формує вміння самостійно здобувати знання, прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готовність до свідомого життєвого вибору, самореалізації, майбутньої трудової діяльності та громадянської активності. Очевидно, що опанування цими соціально-професійними ролями й ефективне їхнє виконання вимагає суттєвих змін у підготовці майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, майбутній учитель початкових класів Нової української школи повинен уміти успішно здійснювати наскрізну організацію навчання, виховання і розвитку здобувачів початкової освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів, освітніх інновацій та відповідно до вимог Нової української школи. У наш час сучасний вчитель має бездоганно знати свій предмет, любити дітей і свою професію та поєд-

нувати в собі такі компетентності: *тьютора* як репетитора, який заповнює прогалини в предметних компетентностях здобувачів освіти, *фасилітатора* як помічника в процесі групового самостійного навчання, *коуча* як тренера, який надихає, мотивує до реалізації мети, досягнення бажаних успішних результатів, *ментора* як партнера, який ставить правильні досяжні цілі, рекомендує оптимальні шляхи їх реалізації, допомагає самостійно досягати позитивних результатів для індивідуального зростання, *модератора* як лідера групи, організатора умов для успішного навчання, *едвайзера* як радника, консультанта в процесі опанування освітньої програми, *супервізора* як професійного консультанта, який допомагає, підтримує, навчає нового та ділиться досвідом у виконанні вимог професійно-освітніх стандартів. В особистісному плані він має бути психологічно та емоційно компетентною людиною, лідером і менеджером, успішним професіоналом, вільним від стереотипів, ефективним комунікатором, чесним, чуйним, тактовним, толерантним, люблячим дітей і свою професію (Гриневич, 2018).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриневич Л. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. *Всеосвіта*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdannasucasnogo-vcitela-v-kontekstikonceptcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>. (дата звернення: 03.05.2024).
2. Державний стандарт початкової освіти. (2018, 21 лютого). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. (дата звернення: 11.06.2024).
3. Коноваленко Ю. Тьютори, едвайсери, коучі, фасилітатори, ментори, наставники – хто є хто? URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1697-tiutory-edvaisery-kouchi-fasyliatory-mentory-nastavnyky-khto-ie-khto>. (дата звернення: 10.05.2024).
4. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 05.06.2024).
5. Новосад Г. Супервізори допомагатимуть педагогам НУШ втілювати ідеї та не вигорати. <https://nus.org.ua/news/supervizory-dopomagatymut-pedagogam-nush-vtilyuvaty-ideyi-ta-ne-vygoraty/>. (дата звернення: 14.06.2024).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Nakaz_2736.pdf. (дата звернення: 15.06.2024).
7. Швець Т. Тьюторські компетенції, або Чому не кожний вчитель може стати тьютором. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1404-tiutorski-kompetentsii-abo-chomu-ne-kozhnyi-vchytel-mozhe-staty-tiutorom>. (дата звернення: 11.06.2024).
8. Яким має бути вчитель Нової української школи? [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vberz-osvita.gov.ua/news/07-55-59-27-01-2018/https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Nakaz_2736.pdf. (дата звернення: 10.05.2024).
9. Яким має бути сучасний вчитель? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/yakum-maye-buty-suchasnyj-vchytel/>. (дата звернення: 10.05.2024).

REFERENCES:

1. Hrynevych L. Novi profesiini roli i zavdanna suchasnoho vchytelia v konteksti kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly. Vseosvita. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdannasucasnogo-vcitela-v-kontekstikonceptcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>. (data zvernennia: 03.05.2024).
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity. (2018, 21 liutoho). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. (data zvernennia: 11.06.2024).
3. Konovalenko Yu. Tiutory, edvaisery, kouchi, fasylytatory, mentory, nastavnyky – khto ye khto? URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1697-tiutory-edvaisery-kouchi-fasylytatory-mentory-nastavnyky-khto-ie-khto>. (data zvernennia: 10.05.2024).
4. Kontseptsiiia «Nova shkola. Prostir osvitnikh mozhlyvostei». <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (data zvernennia: 05.06.2024).
5. Novosad H. Supervizory dopomahatymut pedahoham NUSh vtiliuvaty idei ta ne vyhoraty. <https://nus.org.ua/news/supervizory-dopomagatymut-pedagogam-nush-vtilyuvaty-ideyi-ta-ne-vygoraty/>. (data zvernennia: 14.06.2024).
6. Profesiinyi standart za profesiiany «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z diplomom molodshoho spetsialista)». URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Nakaz_2736.pdf. (data zvernennia: 15.06.2024).
7. Shvets T. Tiutorski kompetentsii, abo Chomu ne kozhnyi vchytel mozhe staty tiutorom. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1404-tiutorski-kompetentsii-abo-chomu-ne-kozhnyi-vchytel-mozhe-staty-tiutorom>. (data zvernennia: 11.06.2024).
8. Yakym maie buty vchytel Novoi ukrainskoi shkoly? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://vberz-osvita.gov.ua/news/07-55-59-27-01-2018/https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Nakaz_2736.pdf. (data zvernennia: 10.05.2024).
9. Yakym maie buty suchasnyi vchytel? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-but-y-suchasnyj-vchytel/>. (data zvernennia: 10.05.2024).